МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ім. В.Г.КОРОЛЕНКА

У бібліотеках
Східної України

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК СХІДНОЇ УКРАЇНИ: СТАН ТА МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Методичні матеріали
за наслідками дослідження

Харків 2002

ББК Ч734 (4Укр)8
УДК 021
і -74

Інформатизація публічних бібліотек Східної України: стан та можливості формування єдиного інформаційного простору: Метод. матеріали за наслідками дослідження / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка; Уклад.: Н.М.Кучерява, Г.Д.Ковальчук. - Х., 2002. - 22 с.

У виданні викладено матеріали дослідження стану інформатизації бібліотек Східного регіону України. Розглянуто їх можливості стосовно об’єднання інформаційних ресурсів і вибору єдиної технологічної моделі взаємодії.

Укладачі: Наталя Миколаївна Кучерява
Галина Дмитрівна Ковальчук

Відповідальний за випуск Л.П.Незнамова

Редактор Л.К.Суржан

ПЕРЕДМОВА

Останнім часом у публічних бібліотеках Східної України створено передумови для утвердження їх у ролі провідних інформаційних посередників. Активне використання новітніх інформаційних технологій дало можливість бібліотекам створювати власні Web-сервери з розміщенням своїх електронних ресурсів, надавати користувачам кваліфіковану допомогу в пошуку інформації у кіберпросторі, відпрацьовувати систему електронного постачання документів. Успішне вирішення цих нових для бібліотек завдань можливе лише за умов об'єднання їх зусиль. Для практичної реалізації інтеграції необхідно визначити рівень технічного забезпечення бібліотек, обсяги їх інформаційних ресурсів, інформаційну та програмну сумісність бібліотечних систем, підготовленість кадрового потенціалу. З цією метою і проведене дослідження з питань інформатизації публічних бібліотек Східної України, наслідки якого узагальнено у цьому виданні.

Укладачі висловлюють подяку працівникам публічних бібліотек регіону за надану інформацію та сприяння у роботі.

Відгуки та пропозиції стосовно видання просимо надсилати на адресу:

61001, Харків, ДСП, пров. Короленка, 18
ХДНБ ім. В.Г.Короленка, науково-методичний відділ
Тел.: (0572) 712-82-27
Факс: (0572) 712-72-79, 23-01-01
Телетайп 02-125562 "Наука"

Процес інформатизації суспільства, який міцно пов'язаний з глобальними змінами у розвитку комп'ютерних технологій, використанням обчислювальної техніки для обробки, збереження та передачі електронної інформації, ставить перед публічними бібліотеками нові завдання з питань впровадження інформаційного обміну. Основним змістом розвитку бібліотечно-інформаційних послуг є потреба суспільства у всебічному та повному доступі до інформаційних ресурсів. Відсутність можливості у кожної окремої бібліотеки задовольняти потреби своїх користувачів власними фондами та базами даних поставили перед публічними бібліотеками нагальні завдання стосовно переходу до корпоративних форм співпраці у формуванні регіональної інформаційно-ресурсної бази, а надалі і єдиного інформаційного простору України та міжнародного обміну інформацією.

Досвід зарубіжних бібліотек доводить, що майбутнє бібліотечних комп'ютерних технологій у спільній роботі, в координації та кооперації розвитку їх діяльності.

Тенденція до створення корпоративних мереж бібліотек, яка спостерігається останнім часом, є об'єктивною необхідністю і, сподіваємось, буде розвиватися надалі.

Інтеграція інформаційних ресурсів потребує визначення рівня технічної оснащеності бібліотек, обсягів інформаційних ресурсів, інформаційної та програмної сумісності бібліотечних систем, кадрового потенціалу.

Для з'ясування можливостей публічних бібліотек Східної України в об'єднанні інформаційних ресурсів, усвідомленні вибору єдиної технологічної моделі взаємодії Харківською державною науковою бібліотекою ім. В.Г.Короленка у 2002 за погодженням з НПБУ було зроблено спробу визначити стан інформатизації публічних бібліотек регіону.

З цією метою у розповсюдженій анкеті були запропоновані запитання щодо комп'ютерного оснащення бібліотек, кількісного та якісного фонду електронних БД, фонду електронних видань, структурних підрозділів, які надають інформаційні послуги з використанням електронних ресурсів, участі в конкурсах проектів з різних напрямків інформатизації, проблем методичного забезпечення цього напрямку діяльності бібліотек тощо. Відповіді були отримані з Луганської, Дніпропетровської, Донецької, Сумської, Харківської ОУНБ, ЦБС м.Маріуполя, ЦБС м.Рубіжне, Сумської міської ЦБС.

У дослідженні використано планово-звітну документацію, публікації у спеціальних періодичних виданнях, матеріали науково-практичних конференцій, огляди діяльності публічних бібліотек.

Відомо, що інформатизація останнім часом є одним із пріоритетних напрямків роботи бібліотек України. Десять років використання у бібліотеках комп'ютерних технологій можна умовно поділити на декілька етапів: початковий, тобто автоматизація внутрішніх процесів з метою звільнення працівників бібліотек від рутинної роботи; перехід до мережевих технологій, використання Інтернет та Інтернет-технологій в обслуговуванні читачів; вихід у світовий інформаційний простір.

Бібліотеки України приступили до першого етапу інформатизації на початку 90-х років, у період, коли держава ще не мала стратегічного уявлення щодо впровадження та розвитку інформаційних технологій не лише у бібліотеках, а й і у суспільстві в цілому. Поступове розуміння того, що забезпечення широкого доступу до інформації є можливим тільки за умов максимального використання сучасних інформаційних технологій, змусило бібліотеки розпочати цей

процес самостійно, без будь-якої допомоги з боку методичних центрів та вищих органів влади.

Аналіз пройденого етапу показує, що успішна комп'ютеризація бібліотек залежала від правильно обраної стратегії, достатнього розвитку матеріально-технічної бази, підготовки персоналу та узгодженості дій колективу.

Спершу комп'ютеризація бібліотек велася хаотично. Накопичивши певний досвід за цим напрямком, більшість з них дійшли висновку про необхідність створення програм інформатизації. Так, Дніпропетровською ОУНБ розроблено довготермінову "Програму комп'ютеризації Дніпропетровської ОУНБ", де визначено основні етапи цієї діяльності, послідовність автоматизації технологічних процесів, поставлене питання щодо створення локальної комп'ютерної мережі, складено перелік необхідної техніки та програмних продуктів. Луганська ОУНБ спільно з бібліотеками вищих учбових закладів міста, обласною бібліотекою для дітей, обласною бібліотекою для юнацтва розробила проект регіональної "Програми інформатизації бібліотек Луганської області", а також спільно з обласним управлінням культури і мистецтв облдержадміністрації проект регіональної "Програми інформатизації галузі культури і мистецтв".

Швидкий розвиток нових інформаційних технологій потребував створення в бібліотеках спеціальних структурних підрозділів, які б координували процеси комп'ютеризації, забезпечували оптимальний доступ до інформаційних ресурсів. По-різному вирішувалися ці питання. Здебільшого створювалися відділи автоматизації бібліотечних процесів. Основні виробничі функції співпрацівників цих підрозділів полягали у технічному обслуговуванні комп'ютерів, розробці та впровадженні програмного забезпечення, підтримці БД. З часом функції відділів розширилися, з'явилась необхідність в

обслуговуванні користувачів електронною інформацією. Своєрідний структурний підрозділ організовано в Луганській ОУНБ. Тут на базі відділу автоматизації і сектору маркетингу свого часу було створено Бібліотечно-інформаційний центр (БІЦ), тобто інтегровану структуру управління процесами автоматизації, обслуговування користувачів електронними інформаційними ресурсами, процесами створення і підтримки програмного забезпечення, функціонування Інтернет-вузла. Цей підрозділ також виконує роботи з підготовки програм та проектів, пов'язаних з інформатизацією. В БІЦ створено 3 робочі групи: група підтримки БД і масивів документів займається розробкою ПЗ для робочих місць бібліотекарів, обслуговуванням ЛВС бібліотеки, підтримкою автоматизованих місць та обслуговуванням обладнання; група маркетингу здійснює пошук потенційних споживачів, дає оцінку місцевому ринку інформаційних послуг, з метою знаходження в цьому своєї інформаційної ніші; група інформації безпосередньо обслуговує користувачів інформації, робить аналіз ефективності використання електронних БД. Діяльність кожної групи регламентована відповідними положеннями, але чіткого розподілу обов'язків у БІЦ немає. Така структура, як показав досвід, була створена своєчасно, з урахуванням перспектив бібліотеки, і дала їй змогу брати участь у конкурсах та міжнародних інформаційних проектах.

Схожий за основними технологічними функціями відділ автоматизації бібліотечних процесів Донецької ОУНБ, складається з сектору організації роботи в системі Інтернет, групи технічно-програмного забезпечення автоматизації та групи створення і підтримки БД. Це гнучкий та мобільний структурний підрозділ, на базі якого можна здійснювати подальшу комп'ютеризацію як обласної бібліотеки, так і бібліотек регіону.

Автоматизація і комп'ютеризація бібліотечних процесів, розробка програмного забезпечення, навчання користувачів роботі на комп'ютері, технічна підтримка і профілактика комп'ютерного обладнання - є основними виробничими функціями відділу комп'ютеризації Дніпропетровської ОУНБ. Штат підрозділу (15 одиниць) дозволяє якісно виконувати поставлені перед ним завдання.

Впровадження комп'ютерних технологій передбачало вкладання значних коштів у цей напрямок роботи. Але в умовах економічної кризи розраховувати на достатнє бюджетне фінансування проектів бібліотеки не могли. Тому вони звернули увагу на благодійницьку діяльність міжнародних фондів. Участь у конкурсах проектів - нове явище для українських бібліотекарів. Не всі проекти, які подаються на конкурси, фінансуються грантодавцями. Але постійна участь в них дає змогу бібліотекам накопичувати досвід і отримати значні кошти під конкретні ідеї.

Так, Дніпропетровська ОУНБ за допомогою грантів реалізувала програму комп'ютеризації, автоматизації технологічних процесів, створила електронний каталог фонду, автоматизувала видавничі процеси, впровадила 3 локальні мережі (майже 50 комп'ютерів, 43 АРМи). Дніпропетровська міська ЦБС з фонду "Відродження" на реалізацію проекту автоматизації бібліотек отримала у 1996 р. 10 тис. доларів, у 2000 р. на реалізацію проекту "Відкрите місто" і на створення регіонального серверу у мережі Інтернет - 8 тис. доларів, у 2001 р. від посольства США в Україні на реалізацію проекту "Інтернет для читачів публічних бібліотек" - близько 23 тис. доларів.

Всі проекти, які виставляла на міжнародні конкурси Донецька ОУНБ, були підтримані і профінансовані на суму понад 50 тис. доларів. Книгозбірня виграла такі гранти:

1994 р. - доступ до БД "Закон". Грант від Правничої

фундації на суму 3 тис. дол.

1994 р. - "Відкрита бібліотека між Сходом і Заходом". Грант від МВФ на суму 9193 дол.

1996 р. - "Бібліотека без стін". Грант від фонду "Євразія" на суму 16240 дол.

2000-2002 рр. - "ІАТР-Центр". Грант від IREX на суму 18 тис. дол.

2002 р. - "Вікно в Америку". Грант від Посольства США на суму 15 тис. дол.

Завдяки цьому здійснено автоматизацію бібліотечних процесів, видавничої діяльності, створено сектор Інтернет, організовано роботу ІАТР-центру з 6-ма робочими станціями для розширеного доступу до Інтернет та організації навчання з питань використання комп'ютерних технологій (доступ до Інтернет безкоштовний).

Працівники бібліотеки мають змогу одержувати бібліотечну освіту за кордоном (дворічний курс навчання в Остінському університеті, штат Техас), відвідувати міжнародні конференції, стажуватися за кордоном (США, м.Пітсбург).

Понад 25 тис. доларів на підключення до Інтернет та його розвиток отримала Харківська ОУНБ. Більше 13 тис. доларів на реалізацію різних проектів з інформатизації отримала Сумська ОУНБ.

Не тільки обласні, а й ЦБС за підтримкою методичних центрів почали брати участь у конкурсах різноманітних проектів. Значні суми для реалізації проекту "Інтернет для читачів публічних бібліотек" отримали Рубежанська, Маріупольська, Артемівська, Харцизька, Ізюмська, Сумська міська ЦБС ім. Т.Шевченка та інші.

Якщо наукові бібліотеки Східного регіону питання стосовно придбання комп'ютерного обладнання якось вирішували, то публічні бібліотеки районних та міських

рівнів майже не комп'ютеризовані. Про це свідчать результати обстеження 136 бібліотек різних типів і видів, проведеного Харківською державною академією культури. Лише 2% публічних бібліотек мають комп'ютерне обладнання і незначну кількість електронних видань на магнітних та оптичних дисках. (8)

За 10 років бібліотеки придбали різними шляхами певну кількість комп'ютерної техніки.

Табл. 1

	Назва бібліотеки	Загальна к-сть	XT IBM	AT 286	AT 386	AT 486	Pen-tium I	Pen-tium II	Pen-tium III	Pen-tium IV
1	Донецька ОУНБ	48	1	4	6	10	5	7	15	-
2	Маріупольська ЦБС	17	1	1	2	3	1	6	3	-
3	Луганська ОУНБ	22	-	-	5	2	3	-	-	12
4	Рубіжанська ЦБС	8	-	-	-	-	-	-	8	-
5	Сумська ОУНБ	11	-	-	-	5	1	5	-	-
6	Сумська ЦБС	12	-	1	-	1	2	1	7	-
7	Харківська ОУНБ	19	-	-	2	3	3	2	9	-
8	Дніпропетровська ОУНБ	57	-	2	2	1	11	25	16	-

Як бачимо, бібліотеки мають здебільшого комп'ютери класу Pentium. Це дозволяє їм використовувати сучасне програмне забезпечення та запроваджувати багато-

функціональні автоматизовані інформаційно-бібліотечні системи.

Обласні наукові бібліотеки використовують наявну техніку для виконання основних процесів:

- реєстрації та обліку читачів;
- обробки нових надходжень;
- ведення тематичних баз даних;
- оформлення передплати на періодичні видання;
- підготовки інформаційних та тематичних покажчиків, забезпечення інформацією місцевих органів влади і т. ін.

У бібліотеках, які досліджувалися, створено локальні мережі. Причому в Донецькій ОУНБ робочі станції всіх відділів об'єднано в одну локальну мережу, в Дніпропетровській - відділи об'єднано в три мережі. Комп'ютеризовано практично всі технологічні процеси бібліотеки: комплектування, інвентаризацію та обробку літератури, введено в дію систему бібліотечної статистики, запроваджено систему "Адміністратор", формується база внутрішньої документації бібліотеки. В Харківській ОУНБ об'єднано регіональний центр інформації, відділ автоматизації, адміністрацію.

Єдину мережу створено і в Полтавській ОУНБ. Вона забезпечує доступ до бази даних "Читачі", електронного каталогу бібліотеки, до інших баз даних (1).

Вивчення програмного забезпечення довело, що найбільш використовуваною є система автоматизації бібліотек ІРБІС. Власну програмну розробку здійснила Луганська ОУНБ.

Табл. 2

Назва бібліотеки	ПЗ
1. Донецька ОУНБ	UNILIB, МАРС
2. Маріупольська ЦБС	МАРС

3. Луганська ОУНБ	Власна розробка
4. Рубіжанська ЦБС	-
5. Сумська ОУНБ	ІРБІС (doc), ППП SDS /isis/ M
6. Сумська ЦБС	ІРБІС (dos)
7. Харківська ОУНБ	-
8. Дніпропетровська ОУНБ	ІРБІС

Всі програмні продукти дозволяють створювати бібліографічні БД, які підтримують формати обміну даними Uhimarc або Usmarc . Вибір бібліотеками програмного забезпечення, яке дозволяє формувати власні електронні ресурси, що згодом зможуть інтегруватися в регіональні інформаційні ресурси, свідчить про високий професійний рівень фахівців. Використання якісних програм зі створення сучасних автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем дозволяє забезпечувати користувачів оперативною та якісною інформацією.

Універсальні наукові бібліотеки регіону практично завершили перший етап інформатизації, тобто створили необхідну матеріально-технічну базу для автоматизації та комп'ютеризації бібліотечно-бібліографічних процесів.

Наступний етап - напрацювання і накопичення інформаційних ресурсів. Сьогодні система електронних ресурсів універсальних наукових бібліотек містить:

- власні електронні ресурси;
- електронні БД на компакт-дисках та дискетах;
- доступ до електронних ресурсів Інтернет.

Активно працюють обласні бібліотеки над створенням власних електронних продуктів. Електронний каталог Донецької ОУНБ представлено на сервері, що дозволяє використовувати його через Інтернет. У бібліотеці створено фактографічну БД статей журналів з економіки і права (1800

записів) поки що для внутрішнього користування, 14 видань бібліотеки подаються на сайті в електронному варіанті.

З 1993 р. Дніпропетровська ОУНБ здійснює системну роботу зі створення ЕК нових надходжень до основного фонду бібліотеки, розпочато формування ЕК нових надходжень і до спеціалізованих фондів (краєзнавчого, нотних видань та ін.) Створено робочу групу бібліотечних фахівців і операторів та розпочато роботу з формування ЕК на ретроспективний фонд. Бібліотека має значні за обсягом БД аналітичного розпису періодики спеціалізованих відділів. З 1994 р. створюється електронний каталог (поточна та ретроспективна частина) і в Полтавській ОУНБ. (1)

Активно створює власні електронні ресурси Луганська ОУНБ: БД нових надходжень , БД періодичних видань, фактографічні БД краєзнавчого характеру (Web-проект "Інформаційний портрет регіону", "Луганщина на сторінках періодичних видань", "Літературно-історичний архів"), повнотекстові БД дайджестів місцевої преси, БД "Видатні діячі Луганщини", БД "Місцеве самоврядування".

Певні напрацювання у створенні власної електронної продукції є у Сумській ОУНБ. Готується електронний каталог, на сайті бібліотеки подаються в електронному варіанті науково-методичні та краєзнавчі матеріали.

У бібліотеках поступово зростає питома вага різних видів електронних документів. Електронні видання на магнітних та оптичних дисках надходять з видавничих або документно-торговельних установ, передплатних агенств.

Луганська ОУНБ має у фонді 160 CD-ROM та 20 ГМД, Сумська - 90 CD-ROM. На магнітних та оптичних дисках представлені такі електронні бази даних: РЖ ВІНІТІ, "Законодавча, нормативно-методична і довідкова документація Євразійського патентного відомства" (Дніпропетровська ОУНБ); РЖ ВІНІТІ, "Автоматика и

радиоэлектроника", "Лига-закон", БД EBSCO Publishinq (Луганська ОУНБ); БД журнальних статей, РЖ ВІНІТІ (Донецька ОУНБ). Крім того до бібліотек надходять додатки до книг та періодичних видань на ГМД та CD-ROM. Електронні документи надаються користувачам, але облік їх використання ще не здійснюється, тільки Сумська ОУНБ навела статистичні дані про видачу документації на електронних носіях.

У бібліотеках наявне також обладнання для копіювання та створення електронних документів: принтери та сканери. Принтери використовуються для роздруківки даних із БД, а сканери для створення електронних документів для домашньої сторінки та копіювання паперових документів. Цей вид діяльності дозволяє створювати власні повнотекстові бази даних, які зберігаються на вінчестерах комп’ютерів. Більшість бібліотек подає свої власні видання в електронний формі на домашніх сторінках.

Достатньо висока вартість електронних ресурсів компенсується утворенням консорціумів. У бібліотеках зарубіжних країн накопичено багатий досвід щодо впровадження корпоративного комплектування фондів. Українські бібліотеки також підтримують ідеї поєднання зусиль, з метою економії коштів та ресурсів, і стають членами консорціумів.

Так, Луганська ОУНБ, яка є членом Консорціуму бібліотек України, з 1999 р. бере участь у реалізації проектів “Доступ до електронних журналів через інформаційну службу “Springer – Verlag” та “Електронна інформація для бібліотек” фонду “Відродження”. Завдяки підтримці видавничих компаній EBSCO (США) та “Шпрінгер” (Німеччина) було здійснено передплату електронних версій журналів і газет іноземними мовами з різних галузей знань загальною кількістю 4 тис. назв. Як показав досвід

бібліотеки, користувачі в повній мірі готові використовувати БД електронних журналів, які викликають великий інтерес (здебільшого у науковців), хоча іноземні мови є дещо стримуючим фактором.

Маріупольська ЦБС також приєдналася до проекту передплати електронних часописів у режимі on-line видавництва “Springer – Verlag” .

Для надання інформації на електронних носіях (дискетах, CD-ROM) у деяких бібліотеках почали створюватися спеціальні структурні підрозділи. Початківцем у цьому стала Донецька ОУНБ, створивши “медіацентр”. Розширює зону доступу до БД і Дніпропетровська ОУНБ, створивши комп’ютерний зал каталогів, АРМи читачів у відділах краєзнавства, періодики, літератури іноземними мовами, довідково-бібліографічному, патентно-технічному, відділі мистецтв, абонементі.

Обласні бібліотеки регіону розпочали освоєння Інтернет-технологій. Можливість підключення до Інтернет більшість бібліотек отримали завдяки участі в конкурсах проектів.

Функціонує і розвивається Центр колективного доступу до Інтернет у Дніпропетровській ОУНБ.

Великі можливості доступу до Інтернет-ресурсів мають користувачі Донецької ОУНБ. Для них підключено 10 ПК. Бібліотекою проведено підготовчу роботу з підключення бібліотек області до Інтернет. У 2001 р. у Донецькій обласній бібліотеці відкрито ІАТР – центр розширеного доступу до Інтернет і навчання щодо використання комп’ютерних технологій (доступ безкоштовний).

Впровадження Інтернет-технологій у Луганській ОУНБ розпочалось у 1997 р. з відкриття першого в місті Інтернет-офісу. З початку його функціонування бібліотека обрала нетрадиційний шлях обслуговування – користуватися

Інтернет могли всі жителі міста й області, а не тільки читачі бібліотеки. На той час це було єдине місце в Луганську, що надавало такі послуги, тобто бібліотека спочатку використала у своїй діяльності форму роботи так званих "Інтернет-кафе". Згодом Інтернет-послуги у місті почали надавати й інші організації, але користувачів в Інтернет-офісі не зменшилося. Це стало можливим у зв'язку з тим, що бібліотека має широкий спектр Інтернет-послуг, наприклад, пошук інформації разом з клієнтом, пошук на замовлення, виконання довідок за пошуковими запитами. Авторитету Інтернет-офісу надає набутий досвід бібліотечних працівників у роботі з електронними каталогами бібліотек світу у режимі on-line, тематичними БД, пошуковими системами. Зараз у бібліотеці постійно функціонує 3 робочих місця для користувачів Інтернет, робляться послуги у передачі інформації електронною поштою.

За цей час, як свідчать дослідження бібліотеки, змінилася й категорія користувачів. Це здебільшого фахівці, яким необхідна кваліфікована допомога у пошуку інформації за тематикою, що їх цікавить. Помітно підвищилась і кваліфікація самих користувачів: 88% їх працюють в Інтернет самостійно і лише 12% не вміють працювати з комп'ютером і в Інтернет взагалі (6).

У вересні 2001 року на підставі партнерської угоди між Радою Міжнародних Досліджень та Обмінів (IREX) і Сумською обласною бібліотекою було відкрито Центр доступу та навчання в Інтернет. Послугами Інтернет-центру щомісяця користуються понад 300 відвідувачів.

У 2001-2002 рр. відкрито Інтернет-центри для читачів у публічних бібліотеках деяких районних ЦБС: Ізюмській (Харківської обл.), Маріупольській, Харцизькій, Артемівській (Донецької обл.), Рубежанській (Луганської обл.), Сумській міській ЦБС. Відкриття їх підтримане і

фінансується Посольством США в Україні. Безумовно, доступ до Інтернет, хоч інформація там і не завжди достовірна та не структурована, розширює сферу послуг, які надаються користувачам.

Майже всі бібліотеки обласного рівня створюють свої власні Web-сайти, які з кожним днем набувають більшої популярності. Основна інформація, яку вони містять, - краєзнавча. Матеріал на сайті Луганської ОУНБ подано у тримовному варіанті, вміщено розділ "Соціально-економічний портрет регіону".

Працюють у цьому напрямку і ЦБ ЦБС. Зокрема, у 2000 році створено власний Web-сайт Маріупольської ЦБС. На ньому відображено всю бібліотечну мережу міста з переліком послуг бібліотек. На сайті також представлено списки кращих пошукових систем Інтернет, тематичні списки адрес літературних ресурсів світової мережі на допомогу учням і студентській молоді, фонд раритетів, віртуальний музей.

На Web-сторінці Дніпропетровської ОУНБ представлені електронні каталоги книг, систематична картотека статей, електронна база "Краєзнавство". Користувачі можуть ознайомитися з інформацією про бібліотеку, регіон. На сайті Донецької ОУНБ також є електронний каталог.

Усі обласні бібліотеки Східної України працюють над проектом "Регіональний інформаційний портал". Багато зроблено у Луганській, Донецькій та Харківській ОУНБ у наданні інформації про регіон на домашніх сторінках. Ця робота виконується відділами бібліотек і спрямована на поширення змісту україномовного Інтернет.

За минулі роки вирішувалася проблема управління персоналом, а саме навчання та підвищення його кваліфікації. Процес використання комп'ютерної техніки та

технології пронизує всю роботу бібліотеки. Звідси й необхідність у безперервності освіти кадрів. У Дніпропетровській ОУНБ постійно працює “Школа комп’ютерних технологій”. У Луганській організоване навчання для бібліотекарів з новітніх інформаційних технологій, які проводять фахівці Бібліотечно-інформаційного центру. Крім цього, у режимі роботи Інтернет-офісу 2 години на тиждень надається для самоосвіти співпрацівникам всіх підрозділів бібліотеки. Науково-методичний відділ ОУНБ видає серію методичних порад “Скажи компьютеру А-ГУ”, де знаходять відображення питання з використання комп’ютерних мереж і технологій у бібліотечній справі.

Великі можливості для підвищення кваліфікації мають співпрацівники Донецької ОУНБ. Відкриття при бібліотеці ІАТР-центру створило умови для навчання та використання комп’ютерних та Інтернет-технологій не лише для користувачів, а й для бібліотекарів. Протягом 2001 р. підвищили кваліфікацію за допомогою тренінгів у ІАТР-центрі 117 бібліотечних фахівців.

Таким чином, можна констатувати, що обласні наукові бібліотеки Східного регіону України з установ, що займалися лише зберіганням та наданням читачам друкованих видань, перетворилися на універсальні інформаційні центри, де можна знайти і отримати інформацію на різних носіях, скористатися різноманітними інформаційними послугами. Це і доступ до повнотекстових періодичних і наукових видань, до великих обсягів графічної і звукової інформації, до регулярно актуалізованих електронних каталогів.

Бібліотеки подолали перший етап інформатизації, на якому вирішувалися відносно локальні завдання. Досягнуте дає підстави для переходу на наступний, більш високий рівень, а саме етап корпоративності бібліотечних технологій. Він

передбачає організацію процесів обміну документами або даними про них між різними бібліотеками, інформаційними центрами за взаємоузгодженими технологіями, умовами, правилами, програмно-лінгвістичним та технічним забезпеченням. Подальша співпраця бібліотек складається з таких напрямків:

1. Спільна участь бібліотек у створенні локальних корпоративних мереж.
2. Взаємодія у створенні регіональних корпоративних мереж.
3. Вихід на міжрегіональний рівень.

Останнім часом в обласних бібліотеках Східної України спостерігається прагнення до корпоративної роботи. Так, у межах Донецького обласного відділення УБА розроблено програму корпоративної каталогізації. Створено координаційну раду з проблем ведення електронних зведених регіональних каталогів. Співпраця бібліотек здійснюється на підставі угод. Створено зведену картотеку періодичних видань, наявних у бібліотеках Донецька (14 бібліотек – учасниць, представлено в Інтернет на сайті бібліотеки), зведену картотеку з питань права, економіки (7 бібліотек – учасниць). Луганська ОУНБ також створює зведений каталог періодичних видань бібліотек регіону. Дніпропетровська проводить роботу зі створення регіональної бібліотечно-інформаційної системи, проект якої підготовлений ще у 1997 р., але за відсутністю коштів повністю не був реалізований.

У 2000 році правлінням Харківської Асоціації інформаційно-бібліотечних технологій прийняте рішення про створення та підтримку зведеного електронного каталогу періодичних видань, які надходять до провідних бібліотек міста. Його учасниками стали 15 бібліотек Харкова різного відомчого підпорядкування, а також науковий інформаційний бібліотечний центр Інституту експериментальної клінічної

ветеринарної медицини УААН. Організаційно-методичне забезпечення здійснює ХДНБ ім. В.Г.Короленка.

Проведене дослідження свідчить про рівень готовності обласних наукових бібліотек Східного регіону до переходу на новий інтеграційний етап впровадження сучасних інформаційних технологій. Бібліотеки як за програмно-технічним станом, так і за рівнем професійної підготовки персоналу мають змогу плідно співпрацювати в інформаційному просторі Східної України. Тож наступним кроком має стати взаємодія бібліотек у створенні корпоративних каталогів, корпоративної довідкової служби у підготовці повнотекстових баз даних на підставі потреб користувачів та своїх фондів, а також співпраця в електронній доставці документів, насамперед, статей з періодичних видань. Перехід від локальних інформаційно-бібліотечних систем до регіональних інтегрованих, дозволить кожній бібліотеці ефективніше здійснювати інформаційне обслуговування користувачів як безпосередньо у бібліотеці, так і у світовій мережі.

Результати проведеного дослідження підтверджують гіпотезу про створення у бібліотеках умов для перетворення їх у потужні інформаційні центри, які акумулюють нові знання і сприяють формуванню нової інформаційної культури суспільства.

Враховуючи соціальну важливість завдань, що будуть вирішуватися, створення і функціонування бібліотечно-інформаційних корпоративних систем повинне привернути увагу міжнародних і місцевих фондів, керівників відомств, які відповідають за розвиток інформаційної структури України, а також громадські бібліотечні організації.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. ВОЛОШКО В.В. Про краєзнавчу діяльність Полтавської ОУНБ ім. І.П.Котляревського // Бібліотечне краєзнавство у відновленні історичної пам'яті народу України: Матер. наук.–практ. конф. (26-27 трав. 1997 р. м. Київ). – К., 1998. – С. 40-41.
2. ГУРКОВА Л. Маріупольська ЦБС: перші кроки до автоматизації // Бібл. планета. – 2002. - № 3. – С. 17-18.
3. ІНФОРМАЦІЙНІ ресурси регіонів та обласна бібліотека // Бібл. планета. - № 2 (16). – С. 17-18.
4. КУЧЕРЯВА Н.М., Черевко А.О. Проблеми і шляхи створення корпоративного зведеного каталогу періодичних видань в умовах великого міста // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества.- Тр. 9-ой междунар. конф. «Крым – 2002». Тема 2002 года: электронные информационные ресурсы и социальная значимость библиотек будущего. Т. 2. – М., 2002. – С. 563-565.
5. НОВАКОВА Л. Інформаційний та духовний центр Донеччини // Бібл. планета. – 2002. - № 3 (17). – С. 8-9.
6. РИБЯНЦЕВА И.П. Новые информационные технологии // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества. Тема 2002: Электронные информационные ресурсы и социальная значимость библиотек будущего. Тр. 9-ой междунар. конф. «Крым-2002». Т. 2. – М., 2002. – С. 767-769.

7. САВІНА З., Любаренко Л. Електронні інформаційні ресурси бібліотек України // Бібл. планета. – 2002. - № 2 (16). – С. 20-21.

8. СОЛЯНИК А.А. Система документопостачання електронних ресурсів бібліотек: організаційно-управлінський аспект // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире. Тр. 9-ой междунар. конф. «Крым – 2002». Т.2. – М., 2002. - С. 724.

Підписано до друку Формат паперу 60х84 1/16, 1,3 друк. арк., 2,2 обл.-вид. арк. Папір для множ. апаратів. Тираж 55 прим. Замовлення

Ксерокс ХДНБ. 61003, Харків-3, пров. Короленка, 18.